

MAHMUT KISA'NIN "KISA AÇIKLAMALI KUR'AN-I KERİM MEÂLİ" İSİMLİ ESERİNİN ANALİZİ

İzzet MARANGOZOĞLU**

GİRİŞ

Kur'an'ın temel amacı, insanı bilgilendirmek ve verdiği bilgilerle ona yol göstermektir. Bu nedenle Kur'an, inanan her birey için hem bir iman objesi hem de bir bilgi objesidir. Onun bir bilgi objesi olması, anlaşılmasını da gerekli kılmaktadır. Kur'an'ın anlaşılması demek, öncelikle Kur'an dilini ve bu dil ile ifade edileni anlamak demektir. Dili anlamak, o dilin kelime ve cümle yapısını, dil mantığını, kısaca dil ile ilgili ne varsa onların her birini anlamak demektir. Bu kural, bütün diller için geçerli olan bir kuraldır. Bunun istisnası yoktur.¹

Kur'an-ı Kerim'i anlamaya ve onu diğer dillerde ifade etmeye yönelik çalışmalar, İslâm'ın ilk dönemlerine rastlamaktadır. Kaynaklar, Tabiîn döneminde Basra camilerinde Kur'an-ı Kerim'i vaazlarına esas alan ve Kur'an'ı önce Arapça tefsir edip, ardından Farsça'ya çevirerek tefsir eden vaizlerden söz etmektedir. Hatta sonraki dönemlerde Kur'an'ı esas alarak önce Arapça tefsir eden, ardından Farsça ve Türkçe meâlini vererek açıklayan vaizler de vardı.²

Kur'an ayetlerinin Türkçe'ye tercümesi, sözlü olarak başladı. Latin harfleriyle yapılan Türkçe tercüme ise Cumhuriyetten sonra başlamıştır. Devlet tarafından, Mehmet Akif'e resmî olarak tevdi edilen meâl çalışması bazı nedenlerden tamamlanamamış, bunun üzerine hem meâl, hem de tefsir işi merhum Elmalılı'ya verilmiştir.³

* Mahmut Kısa, 1961 yılında, Adana'da doğdu. 1995 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Halen İstanbul Ümraniye İmam Hatip Lisesi'nde görev yapmaktadır.

** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora öğrencisi, izzetmarangozoglu@hotmail.com

¹ Kırca, Celal, "Bir Anlama Sorunu Olarak Kur'an Yorumlarında Rasyonalizasyon", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*, s. 190.

² Şimşek, M. Sait, *Fâtiha Sûresi ve Türkçe Namaz*, s. 122.

³ Oral, Rifat, *Kur'an'la Buluşmak: Meâller ve Okuma Yöntemleri*, s. 24-25.

Kur'an'ın manası, haricî bir desteği zorunlu kılmayacak kadar açık anlamlıdır. Herkes bu kitabı alır ve kendi dilinde okur. Abduh'un bile, evvela meâl tarzındaki *Celâleyn*'e bakıp ayetleri tefsir ettiğini, sonra diğer hacimli tefsirlere baktığını, çoğu zaman *-Celâleyn'i-* bunlardan ileride şeyler söylediğini müşahade ettiğini görüyoruz.⁴

Tanıtım ve analiz sadedinde izah etmeye çalıştığımız Mahmut Kısa'nın "*Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli*"nin, gerek amaç gerekse dil, üslup ve muhteva yönünden alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Kısa, meâlinin önsözünde, Türk okuyucusuna hem Kur'an'ı anlama noktasında ihtiyaç duyabileceği temel bilgileri vermek hem de severek, keyifle okuyabileceği özlü bir meâl / tefsir sunmak amacıyla bu meâli hazırladığını belirtmektedir.

1. Meâlin Özellikleri

Bu meâlin en önemli özelliği, hemen herkesin son derece kolay bir şekilde okuyup anlayabileceği bir dil ve üsluba sahip olmasıdır. Meâlî, diğer meâllerden ayıran en önemli yönü, başarılı bir şekilde tefsir ve meâlin bir arada verilmesidir.

Mahmut Kısa, meâlinin önsözünde, meâli hazırlarken, Müslümanların kültür hazinesinin şaheserleri olan klasik tefsir ve hadis kaynaklarından ve bu alanda çağımızda kaleme alınmış eserlerden istifade ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, bugüne kadar yazılmış olan önemli Türkçe meâllerden kırktan fazlasını gözden geçirdiğini ve her bir ayeti farklı meâllerle mukayese etmek suretiyle sözü edilen tefsir ve meâllerden zaman zaman zaman iktibaslar yaptığını belirtmektedir. Ancak okuyucuyu ana mesajdan uzaklaştırmamak ve Kur'an ilimlerinde derinlemesine bilgi sahibi olmak isteyenlerin ihtiyaç duyabileceği ayrıntılarla meşgul etmemek için, istifade ettiği bütün kaynak eserleri tek tek referans olarak göstermediğini ifade etmektedir.

Bu meâlde, dipnotlardan kaçınılmış, gerekli notlar, çeviri metninin aralarına ayetin devamı gibi konulmuş, fakat ayetin bir parçası olmadıklarını göstermek amacıyla, bu notlar için ayet metninden farklı olarak ince yazı biçimi kullanılmıştır. Parantez kullanılmamış, bunun yerine, ana metin olan ayet meâli, kalın yazı biçimiyle⁵; yorum ve açıklamalar ise ince yazı biçimiyle yazılmıştır. Ayrıca ayet aralarında, nüzul sebepleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Ayette geçen bazı kavramlar açıklanmış ve yer yer o kavram veya meselenin geçtiği sûre ve ayet numaraları belirtilmiştir.

Meâlde, sûre başlarında, sûrenin kısa tanıtımı yapılarak ayet sayısı, adını nereden aldığı, konusu ve nerede indiğiyle ilgili kısa bilgi verilmiştir. Sûre eğer Mekke ise "*Mekke döneminin başında.. Mekke döneminin hemen başında... Mekke döneminin ilk yıllarında.. Peygamberliğin 5. Yılında.. Mekke döneminin sonunda*"; şayet Medine ise "*Medine'de.. Medine döneminde.. hicretin ortalarında Medine'de.. hicretten iki veya üç yıl sonra.. Resûlullah (s)'e gönderilen en son sûrelerdendir..*" gibi ifadelerle yer verilmiştir.

⁴ Polat, Fethi Ahmet, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, s. 206.

⁵ Biz, örnek verdiğimiz ayet meâllerinde bu bölümleri italik olarak gösterdik.

Meâlde -Tevbe Sûresi hariç- her sûre “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla! Beni yoktan var edip üstün yeteneklerle donatan ve kulluk göreviyle yeryüzüne gönderen sonsuz şefkat ve merhamet sahibi yüce Rabbimin adıyla, O’nun verdiği güç ve yetkiye dayanarak ve yalnızca O’nun adına okuyor, söylüyorum:” şeklinde başlamaktadır.

2. Meâlin Kavramları Aktarımı

Kavram çevirilerinde yönlendirici faktör, onu hedef dilde anlaşılır şekilde ifade etmek ve okuyucunun metni daha iyi kavramasını sağlamaktır. Meâlde bazı yerler hariç, kavramlar başarıyla aktarılmıştır. Burada incelediğimiz bazı kavram ve ifadelerle ilgili örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

a. Din

Mahmut Kısa, meâlinde, din kavramına inanç sistemi, ölçü, din, inanç, itaat, hesap, hüküm; din gününe ise gerçekleşeceğinden asla şüphe duyulmayan yargı günü, ceza günü, hüküm günü ve hesap günü gibi anlamlar yüklemektedir:

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ: “Din Gününün Mâlikidir. Gerçekleşeceğinden asla şüphe duyulmayan Yargı Gününün hâkimidir.”⁶

أَفَعَيِّرْ دِينَ اللَّهِ يَبْغُونَ: “Onlar, Allah’ın gönderdiği inanç sisteminden başkasını mı arzu ediyorlar?”⁷

ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ: “İşte en sağlam ve şaşmaz ölçü budur.”⁸

وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مَلَّةً أَيْبِكُمْ إِبْرَاهِيمَ: “Ve din konusunda size taşıyamayacağınız bir zorluk yükledi. Aksine, bütün peygamberler gibi, atanız İbrahim’in de izlemiş olduğu o mükemmel İslâm dinini size bahsetti.”⁹

دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ: “Tertemiz bir inançla Allah’a yönelerek yalvarıp yakarırılar.”¹⁰

دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ: “Bütün içtenlikleriyle ve sadece Allah’a bağlanarak O’na yalvarıp yakarırılar.”¹¹

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ: “Eyvah diye feryat edecekler. İşte bize haber verilen ceza günü!”¹²

أَلَا اللَّهُ الدِّينُ الْحَالِصُ: “Şunu iyi bil ki gönülden ve kayıtsız şartsız bir itaate layık olan, yalnızca Allâh’tır.”¹³

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ: “Bu dini, egemen kılın ve sakın onda ayrılığa düşmeyin.”¹⁴

⁶ Fâtiha 1/4.

⁷ Âl-i İmrân 3/83.

⁸ Tevbe 9/36.

⁹ Hac 22/78.

¹⁰ Yunus 10/22.

¹¹ Lokman 31/32.

¹² Saffât 37/20.

¹³ Zümer 39/3.

¹⁴ Şûra 42/13.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ *“Onlar, hem sözleriyle hem davranışlarıyla hüküm gününü tasdik ederek iman iddialarında doğru olduklarını ispatlayan müminlerdir.”* وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ *“Bilir misin nedir o hesap günü?”*¹⁶

b. Halife

Kısa, meâlinde, halife kavramına; *halife, yönetici, egemen kılınan ve görevli yönetici* gibi anlamlar vermektedir:

إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً *“Ben yeryüzünde halife yaratacağım.”*¹⁷

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ *ki, Biz seni Allah'ın yeryüzünde insanlar tarafından yaşanmasını istediği hayatı gerçekleştirmekle yükümlü bir yönetici, bir halife yaptık ve sana, bu göreve uygun güç, yetki ve yetenekler bahsettik. Öyleyse insanlar arasında adaletle hükmet!”*¹⁸

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلْنَاكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ *edilişinin ardından, sizi bu topraklarda egemen kılmıştı.”*¹⁹

أَمْ نَجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ *“Yine düşünün; o âciz varlıklar mı kulluk edilmeye daha lâyıktır, yoksa kendisine yalvardığı anda, sıkıntıya düşenin yardımına koşup sıkıntısını gideren ve ayrıca sizleri yeryüzüne birer yönetici olarak atayan Allah mı?”*²⁰

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ *“Unutmayın; Allah sizi, önceki ümmetlerin ardından yeryüzünde ilâhî adâleti gerçekleştirmekle görevli yönetici ve halifeler yapmış..”*²¹

c. Orta Namaz

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى *“Ey iman edenler! Dinin direği olan namazları, her türlü aşınmaya, pörsümeye, yıpranmaya, gevşemeye karşı titizlikle koruyun. Namazı mekanik hareketlere dönüştürmeden, okuduklarınızı anlayıp özümsemeye çalışarak, vaktinde ve gereği gibi kılın ve dünya hayatının insanı en çok meşgul ettiği, namazın geciktirilmesine, çabucak kılınıp geçiştirilmesine ve hatta terk edilmesine sebep olan vakitlerdeki namazlara, örneğin, ikinci namazına gereken dikkat ve özeni gösterin. Daha da önemlisi, namazınızın, ibadetin bütün güzelliklerini içinde barındıran, bireyi ve toplumu her türlü aşırıktan, kötülükten uzak tutan bir namaz olmasına gayret edin. Sizi üstün ahlâkî meziyetlerle donatarak dengeli, ölçülü, uyumlu, âdil, iyiliksever ve orta yolu izleyen bir ümmet konumuna yükseltecek olan bu namazları, yani orta namazı titizlikle muhafaza edin.”*²²

¹⁵ Me'âric 70/26.

¹⁶ İnfîtâr 82/17.

¹⁷ Bakara 2/30.

¹⁸ Sâd 38/26.

¹⁹ A'râf 7/69.

²⁰ Neml 27/62.

²¹ En'âm 6/165.

²² Bakara 2/238.

d. Mekkennâ

Kısa'nın, Yusuf Suresinde iki yerde geçen 'mekkennâ' fiiline, ayetlerin bağlamına göre çeşitli anlamlar yüklediğini görüyoruz:

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِمَرْأَتِهِ أَكْرَمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَتَّخِذَهُ وَكْدًا وَكَذَلِكَ مَكَنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"Onu satın alan Mısırlı, kralın önde gelen vezirlerinden biriydi. Yusuf'u alıp sarayına götürdü ve karısına dedi ki: "Ona iyi bak, en güzel şekilde yetişmesi için hiçbir fedâkârlıktan kaçınma. Çok zeki ve yetenekli bir çocuğa benziyor, belki bize ileride faydası olur, yahut onu kendimize evlat ediniriz." İşte böylece Biz, Yusuf'a o ülkede güzel bir ortam hazırladık ve rüyada görülen olayları yorumlama ve meselelerin içyüzüne vâkıf olma bilgisini ona öğretmek için, kendisini katımızdan bir ilhâm ile destekledik. İşte Allah, irâdesini yerine getirmekte böylesine güçlüdür; ne var ki, insanların çoğu bunu bilmezler.²³

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصُهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ. قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ. وَكَذَلِكَ مَكَنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُونَ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"Kral, onun ne kadar üstün bir kişiliğe sahip olduğunu anlayarak, "Onu bana getirin, kendime özel danışman ve yakın dost edineyim!" dedi. Nihâyet Yusuf, kralın yanına gelmeyi kabul etti. Kral, onunla yaptığı sohbetin ardından, "Sen artık bu günden itibaren, gönlümüzde taht kurmuş son derece itibarlı ve güvenilir bir şahsiyetisin!" dedi ve ne yapacağını sordu. Yusuf: "Beni, bu ülkenin hazineleri üzerinde tam ve tek yetkili olarak görevlendir! Çünkü ben, ülke kaynaklarını çok iyi korurum ve yönetim işlerini de gâyet iyi bilirim!" dedi. Zaten bu teklifi bekleyen kral ve etrafındaki-ler, tüm krallık yetkilerinin tam ve tek sahibi olarak Yusuf'un yönetime geçmesini kabul ettiler. İşte böylece biz, Yusuf'a o ülkede kudret ve egemenlik bahsettik. Öyle ki, ülkenin her yerinde onun sözü geçiyordu. Öyle ya, Biz lütuf ve rahmetimizi dilediğimize veririz; hele iyilik yapanların mükâfatını daha dünyadayken verir, onların beklentilerini kesinlikle boşa çıkarmayız."²⁴

e. Mevlâ

Kısa, meâlinde, 'mevlâ' kavramına efendi ve dost anlamı yüklemektedir:

وَأَعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ "Allah'a, O'nun rab ve ilâh oluş gerçeğine bağlanın! Çünkü sizin biricik dostunuz ve efendiniz O'dur; O ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır!"²⁵

²³ Yusuf 12/21.

²⁴ Yusuf 12/54-56.

²⁵ Hac 22/78.

“Fakat zulmü tercih ederek hak dinden yüz çevirecek olurlarsa, size asla zarar veremezler! Şunu iyi bilin ki, sizin koruyucunuz, yardımcınız, efendiniz ve dostunuz, Allah'tır! O ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır!”²⁶

f. Hecâ (Mukatta'a) Harfleri

Kâf! Dinle, ey insanoğlu! İşte böyle harflerden meydana gelen ve fakat bütün insanların bir benzerini yapmakta acze düştükleri eşsiz bir mucize olan şanlı Kur'an'a yemin olsun ki, hepiniz öldükten sonra yeniden diriltilecek ve büyük mahkemede yargılanacaksınız!²⁷

Kısa, Kur'an'ın ruhuna uygun olarak Kur'an'ın malzemesinin bu harfler olduğunu ve inkârcılara “bu Kur'an'ın, beşer ürünü olduğunu iddia ediyorsanız siz de bu malzemeleri kullanarak onun bir benzerini ortaya koyun” diyerek meydan okuduğunu ifade etmektedir.

g. Mütref

Mahmut Kısa, mütref kavramına, nimetlerle şımarıp azgınlaşan insanlar; lüks ve sefahât içinde şımaran kişiler ve bir yerin ileri gelen lider ve yöneticileri gibi çeşitli anlamlar yüklemektedir:

“Nihâyet Biz, kendilerine bahşedilen nîmetlerle şımarıp azgınlaşan bu insanları son nefeslerinde çetin bir azapla yakalayınca; işte o zaman, hemen feryât edip yalvarmaya başlayacaklar. Fakat son pişmanlık fayda vermeyecektir.”²⁸

“Zaten, Biz ne zaman bir memlekete uyarıcı bir Peygamber veya dâvetçi gönderdiysek, o ülkenin zenginliklerini ellerinde bulunduran, lüks ve refah içinde yüzen ve her türlü ahlâksızlık ve sefahate dalmış olan kesimi, alışageldikleri yaşantının sona ereceği endişesiyle, İslâm dâvetçilerine, “Şunu peşinen söyleyelim, biz sizin getirdiğiniz mesajı inkâr ediyoruz!” demişlerdir.”²⁹

“Biz bir ülkeyi helâk etmek istediğimiz zaman, oranın ileri gelen lider ve yöneticilerine gönderdiğimiz Elçi ve Kitap aracılığıyla, zulüm ve haksızlıktan vazgeçip ilâhî yasalara itaat etmelerini emrederiz fakat onlar, buna rağmen orada günah işlemeye ısrarla devam ederler ve halk da onları desteklerse, işte o zaman azâbı hak ederler; biz de onları en ağır biçimde cezalandırıp yok ederiz.”³⁰

h. Vesîle

“Ey iman edenler! Allah'tan gelen ilkeler doğrultusunda hayatınıza yön vererek, her türlü

²⁶ Enfâl 8/40.

²⁷ Kâf 20/1.

²⁸ Mü'minûn 23/64.

²⁹ Sebe' 34/34.

³⁰ İsrâ 17/16.

kötülükten titizlikle *sakının* ve yaptığınız iyiliklerle yetinmeyerek, sizi O'na yaklaştıracak daha güzel ve yararlı davranışlar sergilemeye çalışın! Bunun için, karşınıza çıkacak her fırsatı, her imkânı ganîmet bilin! O'nun sevgisini kazanmak için türlü sebepler, *vesîleler arayın* ve O'nun yolunda malınızı ve canınızı fedâ ederek, yeryüzünde ilâhî adâleti egemen kılmak için var gücünüzle mücadele ve *cihâd edin ki*, dünyada ve âhirette *kurtuluşa erebilesiniz!* Bunun için, asıl yatırımı âhirete yapmalı, dünyanın gelip geçici güzelliklerine kapılıp da, sizi bekleyen gerçek hayati ihmal etmemelisiniz."³¹

1. Sûr

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمَ الْوَعِيدِ: “Çünkü yeniden diriliş için *kalk borusu çalmıştır!* Bu, vaktiyle size *vaad edilmiş olan büyük gündür.*”³²

Burada Kısa, kendine has üslûbuyla ‘sûr’ kelimesine somut bir anlam yüklemiş ve mananın zihinlere daha kolay yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu yöntemi, birçok ayette görmek mümkündür.

3. Müteşâbih Anlatımlar

وَمَا فَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ: “Çünkü onlar, Allah'ı yücelik ve şanına yaraşır biçimde *tanıyamadılar*; O'nun adalet, kudret, ilim ve hikmet gibi mükemmel vasıflarını yeterince ve gereği gibi kavrayamadılar. *Oysa Kıyamet Günü, yeryüzü bütünüyle O'nun avucunun içinde ezilip un ufak olacak ve şu uçsuz bucaksız gökler, O'nun elinde dürülmüş bir hale gelecektir!*”³³

وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا: “Bütün *melekler* mahşer meydanında *sıra sıra dizilmişken, Rabb'inin* kudret, saltanat ve hükümranlık alâmetleri, tüm dehşet ve ihtişamıyla *tecellî ettiği zaman!*”³⁴

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى: “O sonsuz merhamet sahibi olan *Rahmân* katından ki, bütün işleri yönetmek ve yönlendirmek üzere, kâinâtın mutlak hâkimi olarak *Arş'ta bulunmaktadır.*”³⁵

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ: “O'nun *sonsuz kudret ve hükümranlığı, gökleri ve yeri kuşatmıştır.*”³⁶

Örneklerde görüldüğü gibi Mahmut Kısa, ‘Arş’ için herhangi bir mana zikretmezken sonraki ayette geçen ‘*kürsî*’yi “Allah’ın *sonsuz kudret ve hükümranlığı*” ifadesiyle açıklamıştır.

³¹ Mâide 5/35.

³² Kâf 20/50.

³³ Zümer 39/67.

³⁴ Fecr 90/22.

³⁵ Tâhâ 20/5.

³⁶ Bakara 2/255.

4. Meâlin Problematik Yönleri ve Anlamlandırma Tekniği Açısından Kritiği

Bilindiği gibi meâl, bir ifadenin bir dilden başka bir dile dengiyle değil de biraz noksanıyla çevrilmesidir.³⁷ Bu bağlamda hiçbir metin, ait olduğu dilden başka bir dile bire bir, eksiksiz aktarılmadığı için yazılan hiçbir meâl de kusurdan hâli olmayacaktır. İşte bu ilkeden hareketle Mahmut Kısa'nın meâlinde deyim ve kavramlara yüklenen eksik veya ayetin bağlamıyla uyuşmadığını düşündüğümüz birtakım manalar üzerinde yoğunlaştık. Başlıcaları şunlardır:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ ayetinde geçen *er-rikâb* kavramına “Başkalarının boyunduruğu altında ezilen işçi, hizmetçi, esir ve köleler”³⁸ anlamı verilmiştir.

Mahmut Kısa, diğer meâllerden farklı olarak *başkalarının boyunduruğu altında ezilen işçi ve hizmetçileri* esir ve kölelerle birlikte zikretmek suretiyle ayete farklı bir mana yüklemiştir. Oysa *rikâb* kelimesi, “boyunduruk altında bulunanlar, yani kölelerden mükâtebe akdi yapanlar”³⁹ anlamındadır. Köleliğin zeminini oluşturan ana faktörleri göz önünde tutarak, kâfirlerin boyunduruğu altındaki Müslüman esirleri de *rikâb* kelimesi kapsamına alabilir ve böylece *rikâbın*, tenzil döneminde bu iki anlamı dışında kullanılmadığını söyleyebiliriz. Burada Kısa'nın, *rikâb* kelimesini, *işçi ve hizmetçileri* de içine alacak şekilde ele almasını isabetli bulmuyoruz.

أَفَتَرَبَّتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ: “Tüm evrenin korkunç bir sarsıntıyla yok edileceği Kıyâmet Saati iyice yaklaştı ve kıyâmeti ispatlayan açık bir delil ve Son Peygambere bahşedilen apaçık mucize olarak, bir gece Mekke’de Peygamberin ve müşriklerin gözleri önünde Ay, kısa bir süre için ortadan ikiye yarıldı!”⁴⁰

Hemen hemen bütün meâllerde olduğu gibi Mahmut Kısa da burada mucizevî bir şekilde ay yarıldı şeklinde bir tercüme ile yetinmiş, okuyucuya ayetin açıklama kısmında farklı bir malumat vermemiştir. Yaptığımız araştırma neticesinde ayetin, bu tür bir yoruma müsait olduğunu ancak ayette mecazî bir anlatımın da söz konusu olabileceğini söyleyebiliriz. Buradaki mecazî anlatımdan kasıt, bu ve bunun gibi sözlerin, Araplarda birer darb-ı mesel olarak kullanılmış olduğu ve ayetin; “Ay yarıldı: Gerçek ortaya çıktı”⁴¹ şeklinde ele alınmasının daha uygun olacağı şeklindedir. Yani *Resûlullah (s.a.v.)’in tebliğ ettiği bu din, müşriklerin zannettiği gibi gelip geçici ve zâil olucu bir şey değildir. Zira bu dinin hakkâniyeti kemaliyle vâzih olacak ve hak olduğu herkes tarafından teslim edilecektir. Hatta bir zaman gelecek ki din-i Muhammedî, cümle edyân üzerine zâhir ve gâlib olacaktır.*⁴²

³⁷ Polat, Fethi Ahmet, *a.g.e.*, s. 136.

³⁸ Tevbe 9/60.

³⁹ İsfahâni, Râğib, *Mufredâtu El-Fâzî'l-Kur’an*, Thk. Safvân Adnân Dâvûdî, Dâru’l-Kalem, Dımaşk, 2002, s. 362.

⁴⁰ Kamer 54/1.

⁴¹ Piriş, Şaban, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Anlamı*, Arz Yayıncılık, Kayseri, 2006, s. 277.

⁴² Konyalı Mehmet Vehbi, *Büyük Kur’an Tefsiri (Hulâsatu’l-Beyân fi Tefsiri’l-Kur’an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1969, XIV, 5663.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ
 Peygamberine karşı savaş açtığımızı ve Allah'ın da size savaş ilân ettiğini bilmiş
 olun.⁴³

Burada ayetin manası "... Allah ve Peygamberi'nden size bir savaş açıldığını bilin!"⁴⁴ şeklinde olmalıydı.

وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ
 النَّاسَ السَّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ
 فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِبَصَّارِينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ
 وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ
 ... Oysa Süleyman ne sihirle meşgul olmuş ne de putlara tap-
 mıştı; yani asla *kâfir* olmamıştı; fakat asıl o şeytanlar Allah'a ve Peygamberlerine
 karşı gelip, ilâhi buyruklara isyan ederek *kâfir* olmuşlardı. İşte bu şeytanlar hem
 insanlara büyü ve büyüculüğü öğretiyorlar hem de büyüculükle birlikte Allah tara-
 findan Babil'deki Harut ve Marut adındaki iki melek aracılığıyla insanlara indirilen
vahiy öğretiyorlardı. Böylece büyüculüklerine dini bir görüntü vererek kutsallaştırı-
 yorlar, itirazları engellemek, saygınlık ve dokunulmazlık kazandırmak için, işin
 vahye dayandığını iddia ediyorlardı. Değilse Allah tarafından Harut ve Marut
 aracılığıyla insanlara, büyü ve büyüculükle ilgili hiçbir şey indirilmemişti. Öyle ya
 Allah, hem büyüculüğü haram kılsın hem de Babil'deki insanlara dinini ulaştırсын
 diye seçtiği Peygamberlere vahiy melekleri aracılığı ile büyü öğretsin; bu olacak şey
 değildi. Öte yandan Harut ve Marut, vahiy melekleri Cebrail ve Mikail gibi, insan-
 lık tarihi boyunca ne zaman ve nerede bir Peygambere gelmişler ve vahiy getirip
öğretmişlerse, her birine: dikkat edin: Bu bizim getirip öğrettiğimiz vahiy sizin imti-
hanınız içindir. Sakın ha, bu gerçekleri görmezlikten gelip *kâfir* olmayın demişlerdi.
 Ama bu insanlar, meleklerin getirdiği vahiy ile onlardan Allah'a kul olmayı ve böy-
 lece bireysel ve toplumsal alanda mutlu bir hayat sürmeyi öğrenmek yerine *erkek*
ve kadının arasını ayırmayı öğreniyorlardı. Bu vahiy bilgilerini büyüculükte kullanı-
 yorlardı...⁴⁵

⁴³ Bakara 2/279.

⁴⁴ Bkz. Işıcık, Yusuf, *Kur'an Meâli*, s. 34.

⁴⁵ Bakara 2/102. (Işıcık, meâlinde bu ayete şu anlamı vermektedir: "Onlar (Yahudiler), Süleyman'ın hükümranlılığıyla ilgili olarak, şeytanların ileri sürdükleri (düzmece) şeylere uydular. Halbuki Süleyman, (onların dediği gibi sihir ve tılsımlarla hükümranlılığını yürütmüş ve de) kafir olmuş değildi; fakat (ins ve cin'den) şeytanlar, sihir'i ve Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe indirilen'i (benimseyerek ve) insanlara öğreterek kafir oldular! Oysa o ikisi: "Biz ikimiz ancak (sizin için) bir imtihanız; sakın (bunları benimseyip) kafir olmayın!" demeden, kimseye bir şey öğretmiyorlardı. Ama (ins ve cin'den) şeytanlar, o ikisinden, karı ile kocayı birbirinden ayıracak şeyleri öğreniyorlardı; gerçi Allah'ın izni olmadan da kimseye zarar verecek değillerdi! Fakat kendilerine hiçbir yararı olmayan, (bilâkis) zararı olan şeyleri öğreniyorlardı. Halbuki onlar, (Allah'ın Kitabı yerine) onu satın alan / benimseyen bir kimse- nin âhirette hiçbir nasibinin olmadığını çok iyi biliyorlardı! Onlar kendilerini ne kötü bir şeye sattılar / değiştiler; bir bilseler!" Işıcık, *Kur'an Meâli*, s.10.)

Ayete verilen meâlde birkaç hata söz konusudur. Birincisi, iki meleğe indirilen, sihir değil vahiy olduğu, şeytanların da ikisinden aldıkları bu vahyi kötüye kullandığından söz edilmesidir ki ayetten bu anlaşılmamaktadır.⁴⁶ Kısa, bu yorumuyla, ayetin manasını da değiştirmiştir. Bir diğer hata ise ayette açıkça belirtilen *karı ve koca* ifadesi yerine *erkek ve kadın* ibaresinin getirilmesidir. Halbuki ayette geçen "*el-mer'i ve zevcihi*" ibaresiyle, karı ve kocanın kastedildiği aşıkardır.⁴⁷

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ: "Oysa onların gerçek anlamını ve doğru yorumunu, sadece Allah bilir."⁴⁸

Mahmut Kısa, *te'vil* kavramına *yorum* anlamını yüklemiştir. Halbuki ayet-i kerimede, Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği bildirilen *te'vil*'den maksat, *tefsir* (yorum) değil, *akıbet* ve *hakikat*'tır.⁴⁹ Dolayısıyla ayette, *onların (müteşâbih ayetlerin) te'vilini, yani gelecekte nasıl sonuçlanacaklarını ve de iç yüzlerinin ne ve nasıl olduğunu Allah'tan başkasının bilemeyeceği* ifade edilmiştir.⁵⁰

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ: "Bu Kur'an, şerefli bir elçi olan Cebrail'in getirdiği, Allah'ın sözüdür. Cebrail, onu doğrudan Allah'tan alıp Muhammed'in kalbine indirmiştir."⁵¹

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ: "Evet bu Kur'an, şerefli bir elçinin, vahiy meleği Cebrail'in doğrudan Rabb'inden alıp Muhammed'in kalbine indirdiği bir kelâmdır, Allah'ın sözüdür."⁵²

Mahmut Kısa, her iki ayette yer alan *şerefli elçinin*, Cebrail (a.s) olduğunu ifade etmiştir. Oysa Hâkka Sûresindeki elçiden maksat, Peygamber (s.a.v.)'dir. Bunu sonraki ayetlerden anlıyoruz. Çünkü ayetin devamında Kur'an'ın "*değerli bir elçinin sözü*" olduğu, şâir ya da bir kâhinin sözü olmadığı ifade edilmektedir. Tekvîr Sûresindeki "*elçi*"den maksat ise, Cebrâil'dir.⁵³

SONUÇ

İncelediğimiz bu meâlde, gözlemlediğimiz kadarıyla, ayetlere doğru anlamlar yüklemeye önem verilmiş; mananın güncel, akıcı ve anlaşılır bir üslupla Türkçeye aktarılmasında azamî bir çaba sarfedilmiştir. Türkçenin imkânları yeterince kullanılmış ve ayetler içine yerleştirilen kısa açıklamalarla hedef kitleye verilmesi istenen mesaj aktarılmaya çalışılmıştır.

Kısa'nın Meâlinin geneline baktığımızda onun, Arapça bilgisinin yanı sıra Kur'an ile ilgili birikiminin küçümsenemeyecek ölçüde iyi; meâl kültürünün ve dile hâkimiyetinin de ileri düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Meâlin önsözünde Kısa, "*Büyük bir gayret ve ustalık gösterilerek özgün metne en yakın, en isabetli meâl*

⁴⁶ Bkz. Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ce'îr, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Mısır, 1954, I, 452.

⁴⁷ *Aynı eser*, I, 462.

⁴⁸ Âl-i İmrân 3/7.

⁴⁹ Işıcık, Yusuf, *Kur'an'ı Anlamada Temel Bir Problem: Te'vil*, s. 88.

⁵⁰ Bkz. Işıcık, *Kur'an Meâli*, s.36

⁵¹ Hâkka 69/40.

⁵² Tekvîr 81/19.

⁵³ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, s. 14.

verilse bile, ayetlerin indiği ortam ve nüzul sebepleri bilinmeden, Kur'an'ın büyük kısmının doğru ve eksiksiz anlaşılması yine de mümkün değildir" demekle yaptığı işin hassasiyetini kavradığını da rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ayrıca Kısa, "Hiçbir tercüme, Allah kelimasını, aslı belâgatıyla ifade edemez ve şimdiye kadar yapmış hiçbir tercüme, hatadan sâlim gösterilemez" sözüyle, meâlinde bir takım hataların olabileceğini ve her türlü yapıcı eleştiriye açık olduğunu söyleyebiliriz. Yapıcı eleştirel bir yöntem sergileyerek tanıtmaya çalıştığımız bu eseri tüm meâl okurlarına tavsiye ediyoruz.

KAYNAKÇA

- İsfahânî, Râğib (ö. 502/1108), *Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'an*, Thk. Safvân Adnân Dâvûdî, Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 2002.
- Işıcık, Yusuf, *Kur'an'ı Anlamada Temel Bir Problem: Te'vil*, Esra Yayınları, İstanbul, 1997.
- , *Kur'an Meâli*, Konda Yayıncılık, 3. Baskı, Konya, 2010.
- Kırca, Celal "Bir Anlama Sorunu Olarak Kur'an Yorumlarında Rasyonalizasyon", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*, İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010.
- Konyalı Mehmet Vehbi (ö. 1368/1949), *Büyük Kur'an Tefsiri (Hulâsatu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1969.
- Oral, Rıfat, *Kur'an'la Buluşmak: Meâller ve Okuma Yöntemleri*, İrfander, 2008.
- Piriş, Şaban, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Arz Yayıncılık, Kayseri, 2006.
- Polat, Fethi Ahmet, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, Konya, 2010.
- Şimşek, Mehmet Sait, *Fâtıha Sûresi ve Türkçe Namaz*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1998.
- , *Günümüz Tefsir Problemleri*, Kitap Dünyası, Konya, 2008.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), *Câmi'u'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Mısır, 1954.